

СЕКЦІЯ 1 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.556.4

Стаканов Р.Д.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В АФРИЦІ

IMPACT OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATION ON LABOR MARKET IN AFRICA

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена особливостям міжнародної трудової міграції в Африці в регіональному та субрегіональному розрізах. Африканський регіон є четвертим за абсолютними розмірами та абсолютною динамікою призначення міграції після Азії, Європи та Північної Америки. Вагомою характеристикою міграції в Африканському регіоні є її досить молодий вік. Питання міграційних режимів в рамках регіональних блоків пов'язані із заснуванням Африканської економічної спільноти до 2028 р. Міграційні коридори в Північній Африці були створені завдяки географічним, культурним, колоніальним та історичним зв'язкам, торгівлі, військовим конфліктам та міграційній політиці. Обсяги міграції з північноафриканських країн залишаються значними. Низький рівень освіти, поширена недостатня кваліфікація, молоде та швидко зростаюче населення, а також робоча сила в комбінації з недостатніми можливостями оплачуваної зайнятості в Африці на південь від Сахари підкреслюють потребу зростання соціальних витрат в регіоні та виступають ключовими чинниками формування еміграційних стимулів.

Ключові слова: міжнародна трудова міграція, міграційна політика, Африка, ЕКОВАС, Африканський Союз.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена особенностям международной трудовой миграции в Африке в региональном и субрегиональном разрезе. Африканский регион является четвертым по абсолютным размерам и абсолютной динамике назначения миграции после Азии, Европы и Северной Америки. Весомой характеристикой миграции в Африканском регионе является ее достаточно молодой возраст. Вопросы миграционных режимов в рамках региональных блоков связаны с образованием Африканского экономического сообщества до 2028 г. Миграционные коридоры в Северной Африке были созданы благодаря географическим, культурным, колониальным и историческим связям, торговле, военным конфликтам и миграционной политике. Объемы миграции из североафриканских стран остаются значительными. Низкий уровень образования, распространенная недостаточная квалификация, молодое и быстро растущее население, а также рабочая сила в сочетании с недостаточными возможностями оплачиваемой занятости в Африке к югу от Сахары подчеркивают необходимость роста социальных расходов в регионе и выступают ключевыми факторами формирования эмиграционных стимулов.

Ключевые слова: международная трудовая миграция, миграционная политика, Африка, ЭКОВАС, Африканский Союз.

ANNOTATION

The article is devoted to the peculiarities of international labour migration in Africa at regional and sub-regional level. The African region is the fourth largest destination region by the absolute numbers and by absolute dynamics of the migration after Asia, Europe and North America. An important characteristic of migration in the African region is its very young age. Issues related to the migration regimes within the regional blocs are related to the establishment of the African Economic Community until 2028 Migration corridors in North Africa were created due to geographical, cultural, colonial and historical ties, trade, military conflicts and migration policies. The volumes of migration from the North African countries remain significant. Low education, widespread inadequate qualifications, young and rapidly growing population and labour force together with underpaid employment in sub-Saharan Africa emphasize the need for rising of social spending in the region and are key factors in emigration incentives creating.

Key words: international labour migration, migration policy, Africa, ECOWAS, African Union.

Постановка проблеми. Міжнародна трудова міграція відіграє вагомую роль в більшості регіонів світу. Окремі регіони світу є більшою мірою країнами-донорами, інші регіони є реципієнтами міграції. Регіон Африки більшою мірою постачає мігрантів, ніж їх приймає на своїй території, однак для більшості субрегіонів, за винятком Північної Африки, переважаючою є внутрішня регіональна міграція, що формує важливість ефективного регіонального менеджменту міграційних потоків. Через усе зростаючу частку міграції з країн Африки дослідження міграції в даному регіоні не лише має вагоме значення для розуміння процесів регіонального переміщення робітників, але й суттєво впливає на глобальні міграційні процеси, а сама робоча сила з африканського континенту є вагомою та всезростаючою складовою глобального ринку робочої сили.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку міжнародної трудової міграції, міграційної політики окремих країн

та регіонів досліджувались низкою українських та зарубіжних науковців, серед яких перш за все варто виділити Дж. Борхаса, А. Вінтерса, А. Гайдуцького, С. Дрінквотера, І. Івахнюка, Е. Лібанову, О. Малиновську, С. Метельова, Д. Рату, А. Румянцева, С. Сардака, О. Старка, А. Філіпенка, Дж. Флореса, О. Шниркова. Також значна увага цьому питанню приділяється в звітах та окремих спеціальних дослідженнях низки міжнародних організацій, зокрема Міжнародної організації праці, Міжнародної організації з міграції, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є аналіз якісного та кількісного складу міграційних процесів в регіоні Африки, дослідження стану регіонального ринку робочої сили, а також виділення пріоритетів міграційного регулювання на регіональному та субрегіональному рівнях. Стаття є частинною дослідження регіональної політики регулювання міжнародної трудової міграції в умовах формування глобального ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обсяг міграції як до, так і з регіону Африки може бути вимірним в абсолютних та відносних цифрах. Як видно з табл. 1, загальний обсяг міграції з Африки постійно зростає в другій половині ХХ ст., а обсяги імміграції скорочувались. Водночас, хоча внутрішньорегіональна міграція і зменшувалась у відносних параметрах щодо еміграції за межі Африки, вона і надалі відіграє ключове значення у міграційних переміщеннях регіону.

Таблиця 1
Оціночна кількість мігрантів
в рамках Африки, тис. осіб [1]

Рік	Міграція з Африки до інших регіонів світу	Міграція з решти світу в Африку	Внутрішньорегіональна міграція в Африці
1960	1 830,8	2 811,9	6 176,4
1980	5 418,1	1 872,5	7 966,4
2000	8 734,5	1 532,7	10 500

Згідно з оцінками Світового Банку [2] в 2010 р. 31 млн. африканців проживав не в країнах свого місця народження, причому 77% з них походило з регіону Африки на південь від Сахари [3]. Водночас дані цифри можна вважати заниженими, оскільки офіційна статистика не враховує короткотермінову та тимчасову міграцію або ж транскордонних торговців, які є характерним явищем для багатьох країн Африки [4]. В 2015 р. кількість емігрантів зросла до 34 млн. (14% від загальносвітового показника). Африка є другим після Азії регіоном за темпами зростання величини закордонних діаспор (2,7% та 2,8% щорічного приросту відповідно) [5]. Водночас, на відміну від інших ключових регіонів еміграції, в регіоні немає окремих країн з дуже високими показниками еміграції. Так, до 20 найбіль-

ших країн походження мігрантів входить лише Єгипет, на який припадає 3 269 тис. емігрантів (18 місце в світі).

В 2015 р. із 244 млн. мігрантів в світі в Африці, згідно з даними ООН, знаходився лише 21 млн. (8,6% від загальносвітового показника). За період 2000-2015 рр. кількість мігрантів в Африці зросла на 6 млн. [5]. Сьогодні Африканський регіон є четвертим за абсолютними розмірами та абсолютною динамікою регіоном призначення міграції після Азії, Європи та Північної Америки, випереджаючи Латинську Америку та Австралію. Хоча обсяги міжрегіональної еміграції з Африки і зростають, в рамках самої Африки як регіону призначення переважає саме внутрішньорегіональна міграція. Так, в 2015 р. 87% міжнародних мігрантів на території Африки походило з інших африканських країн, що є найвищим регіональним показником в світі (Азія – 82%, Латинська Америка і Кариби – 66%, Європа – 53%).

Вагомою характеристикою міграції в Африканському регіоні є її досить молодий вік. За медіанного середнього віку мігранта в 2015 р. на рівні 39 років мігранти на території Африки є наймолодшими – 29 років (в Азії – 35, Латинській Америці – 36, Північній Америці – 42, Європі – 43, в Океанії – 44 роки). Також 34% мігрантів в регіоні були віком до 20 років, що також значно перевищує середньосвітовий показник в 15%. Аналогічно найнижчою є частка в регіоні мігрантів літнього віку, а саме 5% за середнього показника в світі у 12% [5]. На відміну від решти регіонів світу, де без міжнародної міграції в довготерміновому плані коефіцієнт залежності внаслідок старіння населення значно зростає до 2050 р., для Африки ця глобальна проблема не є актуальною, а очікуваний показник залежності для регіону в 2050 р. прогнозується на рівні 10%, тоді як аналогічний показник для Європи складатиме 48%, США – 38%, Латинської Америці – 31%, Океанії – 30%, а для Азії – 28%.

Питання міграційних режимів в рамках регіональних блоків пов'язані з заснуванням Африканської економічної спільноти до 2028 р. [6]. Рамковою угодою щодо трудової міграції рекомендується інтегрувати трудову міграцію в загальну систему регулювання національної зайнятості, ринку праці, а також політики розвитку. Це положення підтримується також і на регіональному рівні, наприклад, в рекомендаціях ЄС та Африканського Союзу (АС). Рамкова політика АС щодо міграції в Африці заохочує країни-члени до інтеграції Міграційної політики та Політики Розвитку, зокрема через реалізацію Стратегії зниження бідності в рамках Національних планів розвитку [7].

Міжнародна міграція відіграє важливу роль в соціальному та економічному розвитку Північної Африки. Понад півстоліття регіон Близького Сходу та Північної Африки демонстрував один з найбільших рухів населення в світі, що від-

бувалося внаслідок значної транзитної міграції, трудової міграції, об'єднання сім'ї, а також значної та латентної ситуації з міграцією біженців. Хоча трудова міграція охоплює лише частину загальних потоків переміщення осіб, її значення завжди було одним із визначальних. Початок міграції в даному регіоні було покладено ще в 1940-х рр. внаслідок розвідування запасів нафти в регіоні, досягши свого піку як в рамках регіону, так і за його межами в 1970-х рр. [8].

Міграційні коридори в Північній Африці були створені завдяки географічним, культурним, колоніальним та історичним зв'язкам, торгівлі, військовим конфліктам та міграційній політиці. Один з коридорів охоплює рух робітників з Єгипту, що раніше емігрували до багатих нафтою країн Перської Затоки, разом зі збільшенням попиту на кваліфіковану та некваліфіковану робочу силу, а також початком видобутку нафти в регіоні. Іншим важливим міграційним коридором виступає міграція з країн Магрибу до Марокко, Алжиру та Тунісу до Західної Європи. Ключовими приймаючими країнами для таких мігрантів виступали Франція, Німеччина, Бельгія та Нідерланди, які потребували низько кваліфікованих робітників впродовж післявоєнного періоду відбудови та промислового буму. З метою залучення робітників з Північної Африки з середини 1960-х рр. до середини 1970-х рр. було підписано декілька договорів між країнами Магрибу та країнами ЄС [8].

Незважаючи на більш обмежуючу міграційну політику, з середини 1980-х рр. обсяги міграції з північноафриканських країн залишаються значними. Серед тридцяти найбільших країн еміграції в 2005 р. три (Марокко, Єгипет та Алжир) були з Північної Африки. Падіння цін на нафту та швидке зростання робочої сили значно обмежили можливість державного сектору абсорбувати безробітних робітників, що призвело до значного зростання безробіття. В 1990-х рр. зростання робочої сили в Північній Африці було близьким до 3% на рік. До 2000 р. без-

робіття в Північній Африці в середньому складало більше 17% від робочої сили, що вкотре лише посилювало еміграційні настрої [8].

Країни Північної Африки переживатимуть значне зростання населення працездатного віку в найближчі 30 років. В табл. 2 наведено очікувані зміни в населенні світу в 2010-2040 рр. за віковими категоріями. Європа та інші промислово розвинені країни, а також окремі регіони, що розвиваються, зокрема Східна Азія (перш за все, Китай) демонструватимуть значення зростання населення старшої вікової групи, натомість кількість молодого населення, що має замінити попереднє покоління на ринку праці, буде недостатньою. В регіонах Північної Африки та Близького Сходу, а також Африки на південь від Сахари спостерігатиметься протилежна ситуація, коли населення працездатного віку займатиме в наступні 30 років все більшу частку в загальній структурі населення цих країн [8].

Робоча сила в Північній Африці, що виходитиме на ринок праці в наступні роки, характеризуватиметься більш високими показниками освіченості населення, що також впливатиме на їхній очікуваний рівень заробітної плати та перспектив професійної самореалізації. Кількість висококваліфікованої міграції з країн Північної Африки знаходиться на рівні 8-19% від загальної кількості кваліфікованих робітників в країнах регіону, що може виступати одним з вагомих чинників для стримування економічного зростання країни походження [8].

Як і багато інших регіонів, що розвиваються, північноафриканський фінансовий сектор є недостатньо розвиненим, має обмежений доступ домогосподарств та підприємств до фінансових послуг. Згідно з даними Світового Банку [9] лише незначна кількість підприємств приватного сектору в Північній Африці та на Близькому Сході використовують банківське кредитування для фінансування інвестицій. Їхня кількість складає близько 10% від загальної їх кількості в регіоні, що є одним з найменших показни-

Таблиця 2
Очікувані зміни в населенні регіонів світу за віковими групами, 2010-2040 рр. [8]

Регіон світу/вікова категорія	Населення в 2010 р., млн. осіб (у % від загальної кількості населення)			Населення в 2040 р., млн. осіб (у % від загальної кількості населення)		
	до 15 років	15-65 років	понад 65 років	до 15 років	15-65 років	понад 65 років
Західна Європа	29,684; (15,7)	124,194; (65,9)	34,709; (18,4)	27,414; (14,5)	107,269; (56,9)	53,940; (28,6)
США та Канада	69,756; (19,8)	235,835; (67,1)	45,941; (13,1)	73,760; (17,1)	265,610; (61,6)	91,995; (21,3)
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	309,350; (19,3)	1,137,704; (71,1)	152,736; (9,5)	255,651; (15,1)	1,056,722; (62,3)	384,933; (22,7)
Латинська Америка та Кариби	162,764; (27,7)	385,130; (65,4)	40,755; (6,9)	132,549; (18,0)	472,049; (64,0)	113,436; (18,1)
Африка на південь від Сахари	365,589; (42,3)	470,544; (54,5)	27,182; (3,1)	489,361; (31,8)	976,649; (63,6)	70,453; (4,6)
Північна Африка та Близький Схід	115,708; (30,7)	245,232; (65,1)	15,924; (4,2)	119,989; (21,9)	373,270; (68,0)	55,393; (10,1)
Марокко, Алжир, Туніс, Єгипет	48,157; (29,6)	106,494; (65,5)	8,001; (4,9)	47,077; (21,1)	151,055; (67,7)	24,907; (11,2)

ків навіть серед країн, що розвиваються. Наприклад, в Східній Азії цей показник складає 22%, Латинській Америці – 17%, в Африці на південь від Сахари – 15%. В результаті такої ситуації значення грошових переказів в цьому регіоні має відносно більше значення, ніж в інших регіонах світу [8].

З початку XXI ст. в регіоні Близького Сходу та Північної Африки спостерігалось економічне зростання на рівні 2% на рік. Такий темп економічного зростання був занадто малим для того, щоб створити достатні можливості зайнятості для швидкозростаючого населення, а значна кількість робітників могла знайти роботу лише в неформальному секторі зайнятості. Показники безробіття в регіоні є одними з найвищих в світі, не менш ніж на 2% перевищуючи показники розвинених країн та регіону ЄС, де економічна криза відчутно негативно вплинула на показники безробіття. Однак, на відміну від низки інших регіонів, серед країн Північної Африки та Близького Сходу погіршення умов на ринках праці було пов'язано передусім з політичною нестабільністю з 2011 р., а глобальна економічна криза не вплинула визначальним чином на розвиток регіонального ринку праці (табл. 3) [7].

Таблиця 3
Ринок праці країн Близького Сходу
та Північної Африки, % [7]

	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2018 рік*
Рівень участі в робочій силі	48,2	48,5	48,5	49,0	49,7
Рівень безробіття	10,4	10,7	11,5	11,5	11,3
зокрема, серед молоді	25,0	27,0	27,9	28,3	29,1
Щорічний приріст зайнятості	2,7	2,2	2,5	2,4	2,1
Щорічний приріст ВВП	5,1	2,7	5,8	2,2	4,4

* прогноз

Молодіжне безробіття в країнах регіону станом на 2013 р. залишалось найвищим в світі і досягло 27,2% на Близькому Сході та понад 29% в Північній Африці. Цей показник більш ніж вдвічі перевищує середньосвітовий показник. Так, безробіття серед молоді в Марокко склало близько 19%, в Алжирі та Лівані – понад 22%, в Єгипті – 25%, в Йорданії та Саудівській Аравії – майже 30%, в Палестині – близько 40%, в Тунісі – понад 42%. Очікується поступове скорочення молодіжного безробіття в середньостроковій перспективі (до 2020 р.), однак в довгостроковому періоді демографічні показники відчутно вплинуть на подальше зростання безробіття серед молоді, формуючи необхідність розвитку регіонального ринку праці, який міг би поглинути нових робітників та отримати зиск з демографічної ситуації в регіоні [7].

В багатьох країнах регіону більш високий освітній рівень фактично збільшував ризик безробіття. Так, наприклад, рівень безробіття серед осіб з вищою освітою в Саудівській Аравії складає 42%, в Палестині – 24%, в Тунісі – 14%, а в Алжирі – понад 11%. Молодіжне безробіття в регіоні може бути досить довготривалим, оскільки освічена молодь потребуватиме більше часу для того, щоб знайти роботу, яка відповідає їхньому рівню освіти та вмінь. В окремих країнах, таких як Туніс, існує надлишок молоді з більш високою кваліфікацією, ніж є потреба на ринку, натомість молоді пропонується робота, яка потребує більш низької кваліфікації, менш оплачувана та з гіршими умовами праці. Натомість освітні системи інших країн, таких як Єгипет та Йорданія, намагаються забезпечити випускників вміннями, які будуть необхідними під час пошуку роботи. З огляду на такі тенденції значна частка молоді в регіоні має одночасно надлишкову кваліфікацію, з іншого боку, вони є недостатньо кваліфікованими для певних посад, пропозиція яких присутня на ринку інших країн, що є зіставними за рівнем розвитку з країнами походження потенційних мігрантів. Згідно з даними Світового Банку рівень кваліфікації робочої сили є однією з ключових перепон для збалансування ринку праці в Лівані (для 38% підприємств в країні), Сирії (36%), Йорданії (33%), а також в Єгипті (31%) [7].

Невідповідність кваліфікаційних вмінь в більшості країн регіону Близького Сходу та Північної Африки погіршується тим фактом, що освітні системи характеризуються вагомими невідповідностями. Студенти, які походять з бідних родин, мають менше шансів отримати початкову освіту. Вони також мають менше можливостей отримати освіту більш високих ступенів, зокрема університетського рівня. Така нерівність ускладнюється зменшенням державних витрат на освіту. Нерівність розподілу та в середньому неадекватність якості освіти зменшують віддачу, яку більшість робітників отримує від своєї освіти, а також не дає можливості регіону отримувати прибуток від загалом значних інвестицій, які робляться в освіту. Водночас той факт, що лише незначна кількість робітників володіє навичками, що є необхідними місцевим підприємствам, створює суттєві фінансові переваги, наприклад, для реемігрантів в Єгипті, які часто отримують додаткові премії після повернення на роботу на батьківщині, що здебільшого пов'язано з тим, що вони володіють більш адекватним та актуальним набором знань. В результаті приватний сектор стикається одночасно як з обмеженням фінансовим, так і з обмеженням попиту під час наймання робочої сили, яка є необхідною для розширення виробництва та успішної конкуренції на міжнародному рівні [7].

Середній рівень безробіття в регіоні Африки на південь від Сахари в 2001-2012 рр. був

на 0,5% нижче показника 1991-2000 рр. (7,9% та 8,4%, відповідно). В цих двох часових періодах середній показник регіонального безробіття зменшився на майже 1% з 13,4% до 12,3%. Регіональна зайнятість в нестабільних секторах з 2001 по 2012 рр. зменшилась на 2,3%, тоді як решта регіонів, що розвиваються, демонстрували більш динамічне скорочення цього показника, причому в більшості з цих регіонів темпи економічного зростання були більш помірними, ніж в регіоні Африки на південь від Сахари. В 2013 р. загальний обсяг чутливої зайнятості в регіоні складав 77,4%, що було найвищим показником в світі. Через недорозвиненість, а часом і повну відсутність систем соціального захисту значна частка населення працездатного віку в регіоні вимушена працювати задля того, щоб забезпечити життєдіяльність своїх сімей. Як наслідок, участь в робочій силі трудових ресурсів в 2013 р. оцінювалась на рівні 70,8%, а даний регіон є єдиним, де участь чоловіків в робочій силі повинна зростати в 2014-2015 рр. [7].

Частка осіб працездатного віку, які задіяні в оплачуваній зайнятості, в регіоні складає 13,7%, що також пов'язано з низькою часткою зайнятості робітників в промисловому секторі. Можливість покращення ситуації на ринку праці в країнах Африки на південь від Сахари тісно пов'язана з перспективами економічного розвитку та трансформації економіки країн регіону. Перш за все це пов'язано з розбудовою інфраструктури, розвитком системи освіти, яка забезпечуватиме ринки праці робітниками з необхідними вміннями та загальним підвищенням продуктивності праці та відходу від фокусування економічного розвитку на первинній видобувній промисловості. Значну роль в досягненні мети економічного розвитку регіону Африки має розширення доступу до початкової освіти, де, хоча існують вагомні успіхи (зростання показника залученості до початкової освіти в регіоні відбулось з 60% в 2000 р. до 77% в 2011 р.), цілі, задекларовані ООН, до 2015 р. досягнуті не були. З часом низьке залучення населення до початкової освіти трансформується в низький рівень освіченості робочої сили. В деяких країнах регіону з середнім рівнем доходів робітники з середньою освітою складають близько однієї четвертої робочої сили. Наприклад, в Ботсвані 26% робітників мали середню освіту в 2006 р., 23% – в Намібії в 2012 р. Однак в країнах з низьким рівнем доходів ці частки є відчутно нижчими. Наприклад, на Мадагаскарі частка трудових ресурсів з середньою освітою в 2005 р. складала 15%, також 15% складала частка молоді з середньою освітою в складі робочої сили в Малаві [7].

Низький рівень залучення до освітнього процесу спричиняє зменшення середнього рівня кваліфікації, що скорочує потенціал економічної трансформації та трансформації ринку праці. Так, в Малаві та Того в 2012 р. 82% та 55% відповідно зайнятої молоді були недостатньо

кваліфікованими. Рівень зазвичай є більш високим серед оплачуваних робітників, ніж серед самозайнятих, а також тих, хто працює в неформальному секторі економіки. Наприклад, в Гані 36% робітників в приватній легальній економіці мали середню освіту в 2006 р., в державному секторі цей показник складав 69%, тоді як в тіньовій зайнятості цей показник не перевищував 7%. В Танзанії понад 27% робітників в оплачуваній зайнятості мали рівень освіти не нижче середньої в 2006 р., тоді як серед самозайнятих та робітників сімейного бізнесу цей показник складав менше 3% [7].

Низький рівень освіти, поширена недостатня кваліфікація, молоде та швидко зростаюче населення, а також робоча сила в комбінації з недостатніми можливостями оплачуваної зайнятості в Африці на південь від Сахари підкреслюють потребу зростання соціальних витрат в регіоні. В більшості африканських країн лише 4-6% від ВВП витрачається на соціальну допомогу, що є найнижчим показником серед усіх регіонів світу. Незважаючи на те, що існує деякий прогрес в зменшенні частки бідного населення в регіоні, тут постійно збільшується абсолютна кількість надзвичайно бідних. Процес трансферту вмінь є одним з найбільш вагомих соціальних переказів, який виникає як за умов постійного, так і за умов тимчасового повернення мігранта до країни походження. Визнання важливої ролі діаспор в передачі їхніх вмінь на батьківщину міститься в ряді міжнародних програм, зокрема в програмі Міжнародної організації з міграції «Міграція для розвитку Африки». Ця програма сприяє тимчасовому поверненню кваліфікованих професіоналів до їхніх країн походження.

Еміграція мала значний вплив на робочу силу в низці країн та регіонів, причому вплив на висококваліфіковану силу був диспропорційно великим (табл. 4).

Таблиця 4
Рівень еміграції в окремих країнах та регіонах світу в 2010-2011 рр. (у % до загальної кількості робочої сили) [10]

Країна/регіон	Рівень еміграції	Рівень еміграції осіб з вищою освітою
Африка	2,4	10,8
Китай	0,4	1,8
Індія	0,4	3,2
Бразилія	0,7	2,4
Росія	1,6	1
Мексика	12,1	6
Туреччина	4,3	3,7

Як видно з табл. 4 ситуація, коли висококваліфікована міграція переважає загальний рівень міграції, не є системною і характерною лише для частини країн та регіонів. Відповідно, саме для цих регіонів, особливо тоді, коли міграція має значні показники, зокрема, для

Африки, міграція несе в собі найбільші загрози консервування наявного диспаритету доходів робітників та економічного розвитку загалом.

Висновки. Загальний обсяг еміграції зростає стабільними темпами, однак при цьому в регіоні немає окремих вагомих постачальників робочої сили в світовому масштабі. Обсяг мігрантів, який приймається в країнах Африки є відчутно меншим, ніж обсяги експорту робочої сили. Мігранти з Африки є відчутно молодшими, ніж в інших регіонах світу, при цьому даному регіону навіть з урахуванням масштабної еміграції не загрожує старіння населення, що обумовлено значно сприятливішою демографічною структурою. Сьогодні в Африці існують розрізнені субрегіональні інтеграційні об'єднання, в рамках яких прийнято, зокрема, низку рішень щодо лібералізації міграційних режимів. Однак практична імплементація прийнятих рішень залишається недостатньою та значною мірою залежною від неформальних та політичних чинників.

Як в Африканському Союзі, так і в субрегіональних інтеграційних об'єднаннях прийнято цілу низку договорів щодо спрощення або ж цілковитого усунення бар'єрів для трудової міграції. За цим показником Африканський регіон демонструє формально високу інтенсивність та декларує максимально високі цілі інтеграції регіонального ринку праці. Водночас ключовою проблемою для регіональних організацій є той факт, що значна кількість договорів та протоколів має рекомендаційний характер або ж не має чіткого зобов'язання щодо механізму імплементації положень регіональних договорів в національні законодавства країн-учасниць. Сьогодні й надалі формальні та неформальні адміністративні процедури в країнах-учасниках інтеграційних угруповань Африки мають визначальне значення в імміграційній політиці країн континенту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Flahaux M.-L. African migration: trends, patterns, drivers / M.-L. Flahaux, H. De Haas [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-015-0015-6>
2. Bilateral Migration Matrix / World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/data-catalog/global-bilateral-migration-database>
3. International Labour Migration: a Rights Based Approach / International Labour Office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1086&context=intl>
4. Free movement, labour mobility, regional integration and development: keys to Africa moving in the 21st century / Global Migration Policy Associates [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalmigrationpolicy.org/articles/governance/GMPolicyBrief%20Migration-Regional%20Integration-Development%2023mar15.pdf>
5. Trends in international migration, 2015 / United Nations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/populationfacts/docs/MigrationPopFacts20154.pdf>
6. Revisiting the migration regimes within the COMESA, EAC and SADC / South African Institute of International Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.saiia.org.za/speeches-presentations-other-events-materials/1101-2016-09-08-kas-migration-presentation-dr-innocent-moyo/file>
7. The Migration Policy Framework for Africa / African Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fasngo.org/assets/files/resources/EXCL276_IX__Strategic_Framework_for_Policy_Migration.pdf
8. Labor Migration from North Africa. Development Impact, Challenges, and Policy Options / The International Bank for Reconstruction and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/MIGRATIONREPORT.pdf>
9. Shaping the Future: A long term perspective of people and job mobility for the Middle East and North Africa / The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/curated/en/921151468276857302/pdf/502670PUB0Shap1Box0342042B01PUBLIC1.pdf>
10. A Perspective on Migration: Past to Present / Credit Suisse Global Demographics & Pensions Research [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://research-doc.credit-suisse.com/docView?language=ENG&source=ulg&format=PDF&document_id=1053783601&serialid=cthapXJLtvfgrSzmlHuHYCS5Upt5CYCJNpqG5u%2FD8w1%3D